

Jaarverslag 2020

knag°

KONINKLIJK NEDERLANDS AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap

Weg der Verenigde Naties 1
3527 KT Utrecht

Telefoon: 030 4100510

E-mail: info@knag.nl

Website: geografie.nl

Inhoud

Woord van de voorzitter	5
1. Organisatie	7
1.1 KNAG	7
1.2 Bestuur.....	8
1.3 Medewerkers bureau	8
1.4 Archief, kaarten- en atlasbeheer	9
1.5 KNAG Afdelingen, Commissies en Kringen	9
1.6 Samenwerkingsverbanden	10
1.7 Medailles.....	12
1.8 Nalatenchap Maaïke van der Hoef - van der Giesen.....	12
2. Activiteiten algemeen	13
2.1 KNAG-activiteiten.....	13
2.2 Activiteiten van Afdelingen, Commissies en Kringen	14
3. Activiteiten onderwijs	15
3.1 Onderwijslobby	15
3.1.1 Belangenbehartiging	15
3.1.2 Vertegenwoordiging	16
3.2 KNAG Onderwijsactiviteiten	16
3.3 Prijzen onderwijs.....	18
3.4 Onderwijssamenwerking	19
3.5 Lesmodules en onderwijsproducten	20
3.6 Geo Future School.....	21
4. Publicaties	23
4.1 <i>Geografie</i>	23
4.2 Geografie.nl	24
4.3 TESSG	25
4.4 Digitale nieuwsbrieven	26
4.5 Sociale media	26

Bijlagen:

- I KNAG-leden en -tijdschriftabonnees
- II Overzicht redacties
- III Verzonden Persberichten
- IV KNAG in het nieuws
- V Position Paper - Curriculum.nu en aardrijkskunde: standpunten KNAG bij hoorzitting OCW

Brieven:

- A Wereldoriëntatie om begrijpend lezen en burgerschap te versterken - Béneker & Van Boxtel
- B E-mail aan Tweede Kamer over Burgerschap – december 2020

Woord van de voorzitter

Met een wat dubbel gevoel tik ik dit jaar het voorwoord voor het jaarverslag 2020.

2021 is het laatste jaar dat ik statutair mijn functie als voorzitter van het KNAG mag vervullen. Aan de ene kant ben ik er trots op dat ik een genootschap van gepassioneerde en enthousiaste geografen in de afgelopen vijf jaar heb mogen ontmoeten. Aangename en leerzame ontmoetingen in het werkveld, op de jaarlijkse KNAG Onderwijsdag, de ALV of op een andere interessante plek in ons land.

Aan de andere kant bekruipt me het gevoel van weemoed. Weemoed omdat je het directe contact met de medewerkers en directeur in Utrecht verliest, dat je je collega-bestuurders niet meer ontmoet in de vergaderzaal met het bekende broodje en glaasje appelsap of kopje koffie. Want er is in de afgelopen jaren veel besproken, veel op touw gezet en we hebben veel met zijn allen voor elkaar gekregen. Hoewel er nog een slag te halen valt in Curriculum.nu.

Als voorzitter kun je overigens alleen maar je meters maken met je collega-bestuurders als er een kundig team onder leiding van een onvermoeibare directeur voortdurend op het vinkentouw zit om alle ontwikkelingen op te pikken en waar mogelijk mee vorm te geven. Hun inzet voor de 2650 leden van het KNAG verdient onze dank!

Terugkijkend op het afgelopen 'ingewikkelde' jaar wil ik benadrukken dat onze medewerkers zich tijdens de eerste *lockdown* extra ingezet hebben om docenten materiaal te bieden voor online lessen. Ons team heeft veel verschillende manieren van online lesgeven plus inhoudelijke zaken verzameld op één webpagina, die

vanzelfsprekend erg druk bezocht werd. Er was veel vraag naar deze ondersteuning en de informatiedeling werd gewaardeerd. Hetzelfde geldt voor informatie over de resultaatverbeteringstoetsen waar docenten ineens mee te maken kregen: ook daarmee heeft het team met informatie en tips het werkveld goed kunnen helpen. Verder hebben we, zoals iedereen, geprobeerd om creatieve oplossingen te bedenken voor activiteiten die helaas niet door konden/mochten gaan. De KNAG Onderwijsdag werd de online KNAG Onderwijsmiddag met een inhoudelijke lezing en aansluitend een online pubquiz; een groot succes! De Geo Future Scholen in oprichting hebben een jaar extra tijd gekregen om het predicaat 'volwaardig' te krijgen, omdat ze het afgelopen jaar door alle veranderingen weinig tijd konden steken in het ontwikkelen van lesmateriaal. Volkomen begrijpelijk. De GeoWeek kon uiteindelijk in uitgekleden vorm, later in het jaar, toch doorgaan voor een paar scholen. Met dank aan de partners, die ons zijn blijven steunen ondanks dat alles anders ging. De pandemie heeft ons maar weer duidelijk gemaakt dat geografie/aardrijkskunde reuzebelangrijk is: (niet) reizen, open/dichte grenzen, globalisering, vergroting van ongelijkheid, de economie die van andere regio's afhankelijk is, enzovoorts. Dit wisten wij geografen natuurlijk al, maar het kan niet vaak genoeg gezegd worden.

Yves de Boer
voorzitter hoofdbestuur KNAG

1. Organisatie

1.1 KNAG

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) is in 1873 opgericht. Het doel was het vermeerderen van wetenschappelijke kennis van wereld en aarde. Daarom organiseerde het KNAG tientallen expeditie naar onbekende gebieden. De expeditie werden ook gehouden met oog op commerciële kansen in die gebieden. De authentieke kaarten en originele expeditie-uitrustingsstukken van de expeditie, die het KNAG aan verschillende Nederlandse musea in bruikleen heeft gegeven, getuigen van deze reizen. Alle kaartinventarisaties, objecten, verslagen en foto's hebben geresulteerd in indrukwekkend erfgoed van internationale betekenis. Sinds de noodzaak tot verkenning van onbekende gebieden afnam, concentreert het KNAG zich op Nederlandse geografen en op geografie in Nederland. Nu is het KNAG een professionele vereniging met 2650 leden, zie bijlage I.

De doelen van het KNAG zijn het bevorderen van geografische wetenschapsbeoefening en het opwekken van belangstelling voor resultaten ervan, het behartigen van de belangen van het aardrijkskundeonderwijs en geografische wetenschappen en het tot elkaar brengen van de beoefenaars en belangstellenden daarin. Het KNAG vormt het belangrijkste netwerk voor geografen en is de vakvereniging voor het aardrijkskundeonderwijs in Nederland. Het biedt plek voor discussies en activiteiten tussen geografen werkzaam in wetenschap, onderwijs, bestuur, beleid en bedrijfsleven. Het KNAG onderhoudt contact met organisaties die belang

hebben bij geografische wetenschappen en het aardrijkskundeonderwijs.

Het KNAG publiceert twee tijdschriften: *Geografie*, het Nederlandse tijdschrift voor geografen die op de hoogte willen blijven van een breed scala aan aardrijkskundige onderwerpen; en het wetenschappelijke, Engelstalige *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* (TESG), een gerenommeerd *peer reviewed* tijdschrift.

Via de website geografie.nl deelt het KNAG nieuws, opinie en kennis met een breed publiek.

Jaarlijks organiseert het KNAG daarnaast de KNAG Onderwijsdag voor aardrijkskundedocenten. Dit jaar kon dit evenement niet doorgaan vanwege de maatregelen rondom het coronavirus. Als alternatief organiseerde het KNAG daarom de online KNAG Onderwijsmiddag, zie paragraaf 3.2. Ook de andere activiteiten die het KNAG jaarlijks organiseert zoals een excursie of lezing, konden dit jaar geen doorgang vinden.

Het KNAG maakte zich als vanouds wel sterk met tal van projecten om relevante ontwikkelingen in de maatschappij en in de beroepspraktijk te koppelen met het vak aardrijkskunde. Dit jaar heeft het KNAG zich extra ingezet om online lesmateriaal aan te bieden, om docenten te steunen bij deze nieuwe, tijdelijke, manier van lesgeven in verband met de maatregelen rondom het coronavirus.

Visie

Leefgebieden van de mens en de natuurlijke omgeving staan onder toenemende druk en de onderlinge samenhang in Nederland, Europa en de wereld wordt steeds belangrijker: wij krijgen steeds meer met elkaar te maken op onze eigen aarde en in onze eigen wereld, nabij en veraf.

Missie

Fungeren als ontmoetingsplatform voor leden en geïnteresseerden voor uitwisseling van ideeën, kennis en informatie over aardrijkskunde/geografie. Laten zien van de betekenis ervan aan politiek, pers en publiek opdat mensen rekening houden met elkaar en met de natuurlijke omgeving.

1.2 Bestuur

Het bestuur van het KNAG bestaat uit zes geografen met diverse achtergronden binnen praktijk, wetenschap en onderwijs. Zij komen regelmatig bijeen of hebben contact om het beleid van de vereniging te bespreken, lopende zaken door te nemen en doelstellingen voor de toekomst te bepalen.

Yves de Boer	voorzitter
dr. Johan Post	penningmeester
prof. dr. Tine Béneker	
Hermen Borst	
dr. Wim Hoek	
Roeland van Westerop	

1.3 Medewerkers bureau

De dagelijkse werkzaamheden van het KNAG worden uitgevoerd door de medewerkers op het bureau.

Marcel Broekhuizen	financieel en administratief medewerker
Younès Foukalne	redactie-assistent TESSG (vanaf 1 oktober 2020)
Martijn Gerritsen	redactie-assistent TESSG (tot 1 september 2020)
Annelet Harts-Broekhuis	vrijwilliger archief
Gemmeke van Kempen	eindredacteur <i>Geografie</i>
Anne de Klerk	onderwijscoördinator
Rolf Knol	projectmedewerker GeoWeek
Ronald Kranenburg	hoofd- en beeldredacteur <i>Geografie</i>
Anna Nauta	administratief medewerker
Marloes Pouw	Geo Future School/vervangend onderwijscoördinator
Eelko Postma	directeur-secretaris
Nick Wenneker	Geo Future School/medewerker onderwijs
Florien Willems	webredacteur geografie.nl

1.4 Archief, kaarten- en atlasbeheer

In 1967 fuseerde het KNAG met de Geografische Vereniging in Nederland en de Nederlandse Vereniging voor Economische en Sociale Geografie. Het omvangrijke KNAG-archief over de periode 1873-1967 werd in 1990 opgenomen in Het Utrechts Archief (voormalig Rijksarchief Utrecht). Beschikbare stukken betreffende de twee fusiegenoten zijn als gedeponeerde archieven in de inventarisbeschrijving opgenomen (Rijksarchief Utrecht, Inventaris nr. 74). De opeenvolgende verhuizingen van het KNAG-bureau maakten het noodzakelijk het KNAG-archief vanaf 1968 ook te ordenen en deponeren bij het Utrechts

Archief. Een deel van de stukken over de periode 1967-1987 is daar al ondergebracht. Het is de bedoeling dat alle andere stukken en die over de vervolgperiode tot 2003 voor het 150-jarig KNAG-lustrum zijn geordend, beschreven en verhuizen naar een definitieve plek aan de Alexander Numankade 199 in Utrecht.

De kaarten- en atlascollectie van het KNAG is ondergebracht bij Allard Pierson / De Collecties van de Universiteit van Amsterdam. Reinder Storm is conservator van de collectie.

1.5 KNAG Afdelingen, Commissies en Kringen

Onder het KNAG vallen afdelingen, commissies en kringen. Deze richten zich op een bepaald thema binnen de geografie of binnen het KNAG, of zijn actief in een specifieke regio. In paragraaf 2.2 staan de uitgevoerde activiteiten.

Adviescommissie Aardrijkskundige Namen in Nederland (AANiN)

prof. dr. Ferjan Ormeling – voorzitter
Nico Bakker – secretaris
Gerald van Berkel
Jasper Hogerwerf
Frank van den Hoven
prof. dr. Arend Quak
dr. Tjeerd Tichelaar
prof. dr. Arjen Versloot

Afdeling Historische Geografie

dr. Mark Bokhorst
prof. dr. Hans Renes

Bestuur Afdeling Onderwijs (BAO)

Roeland van Westerop – voorzitter
Anne de Klerk – secretaris
Marloes Pouw – vervangend secretaris
dr. Marian Blankman
dr. Mathijs Booden
Andreas Boonstra
Alieta Hansum

Judith Peeters
Wesley Poort
Kimberley Vonk
Jacqueline van der Westen

Commissie 150 jaar KNAG

prof. dr. Rob van der Vaart – voorzitter
Hermen Borst – KNAG-bestuur
Eelko Postma – KNAG-bureau
Anton Bakker
Sandra Harmsen (Museon)
Armanda Huijg
Anton Kannevorff
Hans Palings
Bart Pijpers
Marloes Pouw
Arend Pottjegort
Klaas Prins
Harry Rogge
Reinder Storm (Allard Pierson)

Commissie Glazen Globe (jury)

Daphne Rijborz – voorzitter
Marieke Kleinhuis

Kascontrolecommissie boekjaar 2019

Rob Paijmans
prof. dr. Rob van der Vaart

Kring Amsterdam

Henk Roelofsen – voorzitter/secretaris
Karel Buysrogge – penningmeester
Els Willems
Aemilia de Koningh
Kees Boerhout

Kring Oost

Arjan Hoogendoorn – voorzitter
Ursula Linthorst – secretaris
Ingrid Hutten – penningmeester
Nathan Woud

Kring Utrecht

Yvonne Damen – voorzitter
Maarten Kimmel – secretaris
Frida den Hartog-Koet – penningmeester
Maja Niemeyer-Wallis

1.6 Samenwerkingsverbanden

Het KNAG neemt deel aan en ondersteunt een aantal verenigingen en stichtingen.

AGORA Magazine

AGORA Magazine is een Nederlandstalig tijdschrift over sociaalruimtelijke vraagstukken. Vijf keer per jaar komt het uit in Nederland en Vlaanderen. In elk nummer staat een thema centraal. KNAG-leden kunnen tegen gereduceerd tarief een abonnement afsluiten. Kijk op agora-magazine.nl voor meer informatie.

EUGEO

Het KNAG is lid van EUGEO, het samenwerkingsverband van geografische genootschappen in Europa. Tweejaarlijks wordt een groot internationaal congres georganiseerd, in het jaar ertussen een regionaal congres voor de vertegenwoordigers van de geografische verenigingen. Het regionale congres dat dit jaar gepland stond in Vilnius ging vanwege coronamaatregelen niet door. Het KNAG verzorgt de financiële administratie voor EUGEO. Dr. Leo Paul is KNAG-vertegenwoordiger en penningmeester van het samenwerkingsverband.

FEGOO

Stichting Fonds voor Europees Geografisch Onderzoek en Onderwijs (FEGOO) ondersteunt de wetenschappelijke beoefening van de geografie van Europa. Bijvoorbeeld comparatief onderzoek van steden/regio's binnen Europa, thema's gerelateerd aan de Europese instellingen (EU, Raad van Europa e.d.) en thema's over de relatie van Europa met de rest van de wereld. FEGOO doet van tijd tot tijd een oproep voor aanvragen voor een beurs of subsidie voor wetenschappelijke onderzoeks- en onderwijsactiviteiten op het gebied van de geografie en/of planologie van Europa. Het werk van de stichting vindt plaats onder auspiciën van het KNAG. In 2020 is door FEGOO een subsidie van 2.500 euro beschikbaar gesteld ter ondersteuning van het Annual Congress 2020 EGEA (European Geography Association - for Students and Young Geographers). EGEA Utrecht en EGEA Nijmegen zouden gezamenlijk dit vijfdaagse evenement organiseren van 21 tot en met

26 september 2020. Dit evenement kon niet doorgaan en is verschoven naar 2021.

IGU

De International Geographical Union (IGU) is een internationale, niet-gouvernementele, professionele organisatie met als doel het vakgebied van de geografie te ontwikkelen. De IGU wordt geleid door een Uitvoerend Comité. Voor de periode 2018-2020 is em. prof. Yukio Himiyama van de Hokkaido University of Education in Japan de voorzitter en dr. Joos Droogleever Fortuijn (UvA) de eerste vicevoorzitter. De meeste IGU-activiteiten worden voorbereid en uitgevoerd door ruim dertig commissies en een aantal taakgroepen. Traditioneel zijn Nederlandse geografen daarbinnen actief.

Op dit moment is dr. Thomas Krafft, (Maastricht University) co-voorzitter van de Commissie Health and Environment en dr. Virginie Mamadouh (UvA) co-voorzitter van de Commissie Political Geography. De nationale vertegenwoordigingen bij de IGU zijn de nationale comités. Het Nederlandse IGU Comité (IGU-Nederland) wordt thans geleid door dr. Niels Beerepoot (UvA). Het KNAG ondersteunt de activiteiten van IGU Nederland.

Studieverenigingen

Het KNAG werkt samen met geografische studieverenigingen in Nederland. Waar het kan spannen de verenigingen en KNAG zich samen in om het belang van geografie/aardrijkskunde te laten zien, te behartigen en elkaars netwerken te verbinden.

In 2020 ontvingen Genius Loci (WUR), GeoVUsie (VU), Ibn Battuta (RUG), Mundus (RU), Pyrus (WUR), Sarphati (UvA), Spectrum (UvA), UAV (UU), V.U.G.S. (UU) een sponsorbedrag van

het KNAG en 10 euro per aangemeld lid, in ruil voor promotie van het KNAG-lidmaatschap.

Daarnaast gaf het KNAG in 2020 financiële steun aan het Nationaal Geografisch Planologisch Symposium (NGPS), een gezamenlijk initiatief van verschillende studieverenigingen. Het KNAG stelde verder nummers van *Geografie* beschikbaar om uit te delen bij symposia, congressen en excursies.

De Vakvereniging Fysische Geografie

De Vakvereniging Fysische Geografie (VVFG) bestaat in 2021 25 jaar. Al sinds de oprichting werkt de VVFG nauw en prettig samen met het KNAG, eerst als onderdeel van het KNAG en de laatste jaren als onafhankelijke vereniging. Het belangrijkste doel van de VVFG is fysisch geografen uit het onderwijs, het onderzoek, de uitvoering en het beleid bij elkaar brengen en zo kennis te delen. Dit om gezamenlijk te laten zien wat de meerwaarde van fysische geografie is ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken. Maar ook om te laten zien hoe interessant en boeiend het vakgebied is. De VVFG doet dit onder andere door lezingen en excursies te organiseren alsmede een jaarlijks symposium.

Het KNAG werkt samen met de VVFG door wederzijdse promotie van activiteiten en door artikelen uit *Geografie* te koppelen aan VVFG-activiteiten. De VVFG verzorgt ook jaarlijks een workshop of excursie op de KNAG Onderwijsdag.

Meer informatie over de VVFG:

vvfg.wordpress.com/vvfg.

WLO

Het KNAG beheerde in 2020 de leden- en financiële administratie voor de Werkgemeenschap voor Landschapsonderzoek (WLO).

1.7 Medailles

Het KNAG kent twee eremedailles: de Plancius- en de Vethmedaille. De Planciusmedaille is bestemd voor personen die zich in het bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de geografie. De Vethmedaille eert personen die een grote bijdrage hebben geleverd aan de geografie, en met name voor activiteiten binnen het

genootschap. Beide medailles zijn vernoemd naar grote geografische voormannen: Petrus Plancius en Pieter Johannes Veth.

In 2020 zijn geen onderscheidingen uitgereikt.

Op [geografie.nl/knag/organisatie/onderscheidingen](https://www.geografie.nl/knag/organisatie/onderscheidingen) staat een lijst met alle uitgereikte onderscheidingen.

1.8 Nalatenschap Maaïke van der Hoef - van der Giesen

Het KNAG mocht in 2020 een nalatenschap ontvangen van Maaïke van der Hoef - van der Giesen. Het door het KNAG toegekomen erfdeel is te besteden aan het propageren van aardrijkskundeonderwijs in het

Nederlandse onderwijs'.

Het is fantastisch dat Maaïke Van der Hoef-van der Giesen het geld hiervoor beschikbaar heeft gesteld en het aan het KNAG, de vereniging waar zij lid van was, heeft toevertrouwd.

2. Activiteiten algemeen

2.1 KNAG-activiteiten

Excursie NLDelta

De jaarlijkse KNAG-excursie met als thema NLDelta en in samenwerking met het Wereld Natuur Fonds zou 4 april 2020 plaatsvinden maar is vanwege de coronamaatregelen op het laatste moment tot nadere orde uitgesteld. O.a. het Biesbosch MuseumEiland, de Noordwaard en Dordrecht zouden bezocht worden. De inschrijvingen zijn aangehouden.

Ook begin 2021 kon nog geen nieuwe datum bepaald worden.

Online KNAG Pubquiz

Woensdag 24 juni luidde het KNAG het begin van de zomer in met de Online KNAG Pubquiz, een activiteit-op-afstand die toch voor verbinding zorgt. Docenten konden in teams meedoen.

De quiz bestond uit vijf rondes van tien aardrijkskundige vragen, waaronder een ronde 'Waar is dit?' en een geografische muziekronde. De quiz werd uitgezonden via een livestream en deelnemers konden vanuit huis meespelen. In totaal hebben 87 teams meegespeeld.

Vorbereiding 150 jaar KNAG

In 2019 is een initiatiefgroep gestart voor de voorbereiding van de viering van 150 jaar KNAG in 2023. Inmiddels heeft de initiatiefgroep actieve KNAG-leden bij de organisatie van het lustrum weten te betrekken. Verder zijn er concrete plannen ontstaan, zoals een interviewreeks in *Geografie* waarin Rob van der Vaart KNAG-leden aan het woord laat.

De oorsprong van het Genootschap indachtig, wil de commissie 'expeditie' en 'ontdekken' een centrale plaats geven. Zo'n thema kan op uiteenlopende manieren worden uitgewerkt: in lustrumactiviteiten op scholen, een wetenschappelijk symposium of een publieksevenement.

2.2 Activiteiten van Afdelingen, Commissies en Kringen

AaniN

In 2020 heeft de commissie AaniN in drie gevallen advies uitgebracht, namelijk bij de fusie van de gemeenten Uden en Landerd (werknaam Maashorst), bij de keuze van een naam voor het Geopark en aan een straatnamencommissie, waarbij ingegaan is op de te volgen procedure voor het veranderen van een straatnaam.

Overleg met het Kadaster, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Dienst der Hydrografie, de Veiligheidsregio's, Rijkswaterstaat (in het kader van het Beraad voor GeoInformatie) aangaande aanpassing van de spelling van afgeleide aardrijkskundige namen aan de vigerende spellingvoorschriften werd gecontinueerd.

KNAG-kringen

Wegens de maatregelen rondom het coronavirus hebben alle andere KNAG-kringen al hun geplande activiteiten moeten annuleren.

3. Activiteiten onderwijs

3.1 Onderwijslobby

3.1.1 Belangenbehartiging

Curriculum.nu

Curriculum.nu is een overheidsinitiatief om een nieuw curriculum te ontwerpen voor basis- en voortgezet onderwijs. Aardrijkskunde zit in de leergebieden Mens & Maatschappij en Mens & Natuur. Het KNAG heeft feedback gegeven op de voorstellen voor Burgerschap en Digitale geletterdheid. In oktober 2019 is het eindproduct aan de minister gepresenteerd.

Op 20 en 27 januari 2020 heeft de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hoorzittingen gehouden zodat de leden van de commissie aan docenten, wetenschappers, vakverenigingen en andere belanghebbenden konden vragen wat hun standpunten over Curriculum.nu zijn. De leden vergaarden informatie om op 5 maart de bespreking van de voorstellen in de Tweede Kamer goed geïnformeerd te beginnen. Namens het KNAG voerde Tine Béneker, bestuurslid onderwijs, het woord. Haar betoog is in hoofdlijnen verwoord in de position paper van het KNAG, zie bijlage V. Op 5 maart was het Algemeen Overleg in de Tweede Kamer over Curriculum.nu. Voorafgaand aan dit overleg heeft het KNAG een brief (zie brief A) gestuurd aan de Vaste Commissie voor OCW om het belang van wereldoriëntatie in het primair onderwijs te benadrukken. Tine Béneker (hoogleraar Geografie & Educatie UU) en Carla van Boxtel (hoogleraar Vakdidactiek van het geschiedenisonderwijs UvA) betogen dat wereldoriëntatie een uitgelezen kans biedt om begrijpend lezen en

burgerschap te versterken.

In het najaar is een groep, met daarin onder ander Tine Béneker en Marian Blankman, begonnen met het maken van een geografisch referentiekader voor het leergebied Mens & Maatschappij. Hierin wordt overigens vanzelfsprekend ook de onlosmakelijke geografische natuurcomponent opgenomen. Dit document dient als aanvulling op de stukken die het project Curriculum.nu heeft opgeleverd en ter voorbereiding op de ontwikkeling van de nieuwe kerndoelen.

Tijdens het debat bleek dat de Tweede Kamer verdeeld was over de opbrengsten en adviezen van Curriculum.nu. Naar aanleiding van de uitkomsten van het Kamerdebat heeft het ministerie van OCW in september 2020 een wetenschappelijke curriculumcommissie ingesteld, die zich buigt over de bouwstenen die zijn opgeleverd en adviseert over de werkopdracht voor de uitwerking naar conceptkerndoelen en -eindtermen. Tot het uitbrengen van het eerste advies van deze commissie ligt het traject van Curriculum.nu stil. Inmiddels is het uitbrengen van dit eerste advies opgeschoven naar 2021.

Alle reacties zijn terug te vinden op geografie.nl/onderwijs/belangenbehartiging/curriculumnu.

Burgerschap

In de Tweede Kamer werd 18 november gestemd over burgerschap in het onderwijs. Het KNAG blijft benadrukken dat burgerschap bij alle

vakken aan de orde komt en in belangrijke mate bij aardrijkskunde. Daarvoor zijn e-mails gestuurd naar OCW en de leden van de Vaste Kamercommissie OCW, zie brief B.

3.1.2 Vertegenwoordiging

Diverse medewerkers en vrijwilligers zetten zich in als vertegenwoordiger van het KNAG bij andere organisaties.

Atlantische Onderwijscommissie:	Frederik Oorschot/Bart Vermeulen
Platform VVVO:	Knillis van der Schaaf, Marloes Pouw/Anne de Klerk en Eelko Postma
CvTE-vakcommissie vmbo:	Bram Kluiters en Tijmen Roseboom
CvTE-vakcommissie havo/vwo:	Jos Oostveen
Vaksectie NLT bij NVON:	Tom Wils

3.2 KNAG Onderwijsactiviteiten

Pabo-netwerkdagen

juni en september

In 2020 zijn twee pabo-netwerkbijeenkomsten georganiseerd. De eerste is van maart verzet naar juni. Beide bijeenkomsten zijn vanwege coronamaatregelen online georganiseerd en duurden ongeveer twee uur. Tijdens de bijeenkomst in juni gingen de deelnemers in op Curriculum.nu, de toelatingstoetsen voor de pabo, en de schrijvers van twee nieuwe leerboeken voor de pabo gaven een korte presentatie en toelichting op deze boeken. De bijeenkomst in september had verschillende onderwerpen op de agenda staan, waaronder kenniskring wereldgericht onderwijs, het geografisch referentiekader en het gebruik van aardrijkskundige jeugdboeken. Er namen vijftien à twintig mensen deel aan beide dagen. De notulen zijn rondgestuurd aan alle leden van het pabo-netwerk. De aanwezige docenten gaven aan, ondanks de aanpassing dat het dit jaar korter en online was, de netwerkbijeenkomsten erg waardevol te vinden, het past alleen niet altijd prettig in de roosters.

Examenbesprekingen

mei

Dit jaar gingen de Centraal Schriftelijke Eindexamens niet door, er zijn dus ook geen examenbesprekingen gehouden.

GeoWeek

28 september t/m 9 oktober

We kijken terug op een heel bijzondere editie in de 14-jarige geschiedenis van de GeoWeek. Vanwege corona werd het evenement verzet van mei naar september. Om een beeld te geven van deelname aan de GeoWeek in eerste instantie in mei: bij het openstellen van de inschrijving begin maart werden 75 expedities door 65 bedrijven en instellingen aangeboden op [geoweek.nl](https://www.geoweek.nl). Hoewel de tijd dat de inschrijvingen in maart openstonden kort was, hadden al 69 klassen met totaal 1762 leerlingen zich in die tijd aangemeld. Deze expedities zijn allemaal niet doorgegaan in mei, een aantal ervan kon in het najaar wel doorgang vinden. Van 28 september tot en met 9 oktober zijn ondanks de steeds veranderende omstandigheden en binnen alle beperkingen toch ruim 500 leerlingen op

pad geweest om kennis te maken met allerlei takken van het geowerkveld. Het netwerk van bedrijven, instellingen en scholen toonde duidelijk veerkracht. De bereidwilligheid en het enthousiasme bij de partners waren ontzettend hoog en het doorzettingsvermogen was groot. Dat er ondanks de coronacrisis tientallen expedities konden doorgaan, bracht veel positiviteit.

Er kwamen verschillende onderwerpen aan bod, met gastlessen over geo-informatie waarbij leerlingen onderzoek deden naar de bodem bij de school, lessen over het belang van de bodem, en veldwerk waarbij leerlingen onderzochten hoe de bodem eruitziet. De partners van de GeoWeek hebben er alles aan gedaan om op een veilige manier een expeditie of gastles te realiseren. Hoofdpartners in de GeoWeek 2020 waren Expertisenetwerk Bodem en Ondergrond (ENBO), het Kadaster en het Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat/ Unie van Waterschappen/ Leer Ons Water Kennen.

Online KNAG Onderwijsmiddag

30 oktober

De 'normale' KNAG Onderwijsdag kon dit jaar niet doorgaan. Het KNAG bood als alternatief de gratis online KNAG Onderwijsmiddag aan. Deze middag bestond uit een lezing, een online pubquiz en een online informatiemarkt. De lezing werd gegeven door electoraal geograaf en publicist Josse de Voogd. Hij nam ons mee op reis door de verkiezingskaart van Nederland, een mozaïek van politieke kleuren. De presentatie van Josse de Voogd is voor KNAG-leden te downloaden via [geografie.nl](https://www.geografie.nl).

Na de lezing volgde de tweede editie van de Online KNAG Pubquiz. In totaal

namen 56 teams van docenten deel aan de quiz. Voor deze pubquiz stelde Noordhoff Uitgevers diverse prijzen ter beschikking. Deze prijzen zijn verloot onder alle teams die de antwoordformulieren volledig hebben ingestuurd.

Uitgevers en andere organisaties bemanden vervolgens in totaal 34 online 'stands' op de online informatiemarkt. Zij boden op deze plek informatie, korting op producten of gratis items aan, zoals normaal gebeurt tijdens de fysieke informatiemarkt op een reguliere KNAG Onderwijsdag. De online informatiemarkt is meer dan 1000 keer bezocht.

Basisschoolnetwerkactiviteit

14 december

In 2020 is het KNAG begonnen een basisschoolnetwerk van en voor leraren in het basisonderwijs op te zetten. Er is een aparte pagina aangemaakt: [geografie.nl/basisonderwijs](https://www.geografie.nl/basisonderwijs) en de LinkedIn-groep 'KNAG Basisschoolleraren aardrijkskunde-focus'. Op deze twee plekken verzamelt het KNAG relevante informatie voor leraren in het basisonderwijs die interesse hebben in lesideeën, werkvormen en ontwikkelingen rondom en over aardrijkskunde(onderwijs). De LinkedIn-groep had eind december 50 leden. Er is verder een samenwerking gezocht met Boekwijzer.com. Gezamenlijk is een gratis lezing georganiseerd voor studenten aan de pabo en leraren in het basisonderwijs die graag meer met kinderboeken willen doen in hun lessen wereldoriëntatie en aardrijkskunde. Gezien de 220 aanmeldingen voorzag deze bijeenkomst in een behoefte. Wellicht kan dit een (jaarlijks) terugkerende bijeenkomst worden.

3.3 Prijzen onderwijs

KNAG Werkstukwedstrijd

In 2020 was de vierde editie van de KNAG Werkstukwedstrijd. Docenten konden tot 1 maart profielwerkstukken indienen van leerlingen die een geografisch onderwerp behandelden. Het Bestuur afdeling Onderwijs van het KNAG vormde de jury en koos uiteindelijk een winnaar en twee eervolle vermeldingen. Het beste werkstuk werd geschreven door Maarten Tiemens, leerling van het Christelijk Lyceum Zeist. Het onderwerp was *Klimaatbestendig veenweidegebied*. De twee eervolle vermeldingen zijn Niels Evers en Jarno Soós (CSG Reggesteyn Nijverdal/Rijssen) met hun werkstuk over *Ideale energieverdeling voor Overijssel in 2030* en Roël Wahyudi (Veenlanden College Mijdrecht) met zijn profielwerkstuk *Een gebrekkige wereldmacht? De kwestie of India een wereldmacht kan worden*. Op geografie.nl/werkstukwedstrijd staat het juryrapport.

Excellente leerling

Haalt een examenleerling een 9,0 op de eindlijst voor aardrijkskunde? Of behaalt een student een propedeuse/studie met een 9,0 of hoger? Dan kan de docent voor deze leerling een oorkonde excellente leerling aanvragen bij het KNAG. In 2020 zijn 25 oorkondes verzonden voor middelbare scholieren, en 8 voor studenten in het hoger onderwijs. Docenten kunnen de oorkonde aan de leerling of student overhandigen, bijvoorbeeld tijdens de diploma-uitreiking.

KNAG Onderwijsprijs

De zoektocht naar de beste aardrijkskundeleraar begon eind april. Scholieren, directies en collega's konden een leraar voordragen. De jury onder leiding van voorzitter Roeland van Westerop bestudeerde alle aanmeldingen en bijgeleverde documentatie. Het belangrijkste uitgangspunt was hierbij dat de winnaar andere docenten inspireert, vernieuwend werkt en de kracht van aardrijkskunde laat zien in de dagelijkse (les)praktijk. Uit de vele voorgedragen kandidaten koos de jury Roy Helmerhorst, aardrijkskundedocent aan het Anna van Rijn College in Nieuwegein, als winnaar. Van Westerop: 'Les krijgen van Roy is een ervaring die zijn leerlingen niet snel zullen vergeten. Hij werkt zeer vernieuwend en zijn zelfgemaakte filmpjes via het account Aardrijkskunde Kennisclips op zowel YouTube als Instagram zijn vrij toegankelijk voor iedereen. Leerlingen uit het hele land kunnen hem bijvoorbeeld tijdens Q&A's vragen stellen. Daarnaast maakt hij vlogs over lesgeven, wat weer andere (beginnende) leraren inspireert. Hij laat zien op welke creatieve manieren hij lesgeeft. Hij is echt een boegbeeld voor het vak aardrijkskunde.'

3.4 Onderwijssamenwerking

Regionale bijeenkomsten watereducatie

Tijdens deze regionale bijeenkomsten worden docenten geïnformeerd over watereducatie (bijvoorbeeld aan de hand van het KNAG-lesmateriaal 'Water op het schoolplein') en vertellen medewerkers van het waterschap over hun werk(gebied). Voor 2020 stonden op stapel, een KNAG-bijeenkomst in samenwerking met Waterschap Rivierenland, UU en Geofort en een samenwerking tijdens de Vakdag Ons Water in het Provinciehuis in Utrecht. Beide bijeenkomsten zijn echter vanwege corona niet doorgegaan.

Regionale bijeenkomsten Omgevingswet

In het kader van het programma 'Aan de slag met de Omgevingswet' worden regionale KNAG-bijeenkomsten/nascholingen voor docenten over de Omgevingswet georganiseerd. Hierbij gaan de docenten aan de slag met de *serious game* voor in de klas 'Buurtje Bouwen' en worden kennis en ervaringen uitgewisseld met de beroepspraktijk (bijvoorbeeld gemeenten en provincies). Voor 2020 stonden twee KNAG-bijeenkomsten gepland, een in Eindhoven in samenwerking met Fontys/UU en een in Zwolle met Windesheim/UU. Ook deze bijeenkomsten konden vanwege corona niet doorgegaan.

GEObattle

GEObattle is een aardrijkskundige wedstrijd voor leerlingen uit groep 8, die georganiseerd wordt door een school uit het voortgezet onderwijs. Die school (vaak de aardrijkskundesectie) nodigt basisscholen in de omgeving uit om een team af te vaardigen voor de GEObattle. Tijdens de wedstrijdmiddag spelen de leerlingen vijf geografische *battles*. Dit

zijn aardrijkskundige vraagstukken waarbij kennis, vaardigheid, creativiteit en doortastendheid centraal staan. Het beste team uit de regio kan de school vertegenwoordigen op het NK GEObattle. Het NK GEObattle stond gepland op 28 maart in Hengelo, hieraan zouden 15 teams deelnemen. Na eerst een verplaatsing naar 13 juni is uiteindelijk besloten het NK niet door te laten gaan. GEObattle is een zelfstandig initiatief, het KNAG is een van de hoofdsponsors.

Aardrijkskunde Olympiade

De Aardrijkskunde Olympiade wordt elk jaar georganiseerd door het bestuur van de Stichting Aardrijkskunde Olympiade Nederland. Het is een wedstrijd voor bovenbouw havo/vwo-leerlingen die interesse hebben in het vak aardrijkskunde. Zij strijden om de de titel van beste aardrijkskundeleerling van Nederland.

In 2020 namen 6287 leerlingen van 197 middelbare scholen deel aan de voorronde van de 27e Aardrijkskunde Olympiade. Naast tien meerkeuzevragen kregen deelnemers vragen over de ondergang van de Maya's, Chinese investeringen in Latijns-Amerika en (klimaatadaptieve) steden van de toekomst. In 2020 is vanwege het coronavirus de Nationale Finale niet doorgegaan. De 15 leerlingen die zich gekwalificeerd hadden voor de Nationale Finale in Nijmegen (Hogeschool Arnhem-Nijmegen) hebben per post een prijzenpakket ontvangen voor deze prestatie. De internationale olympiade (iGeo) in Istanbul is om dezelfde reden niet doorgaan. In 2021 zal de Nationale Finale opnieuw georganiseerd worden in samenwerking met de Hogeschool Arnhem-Nijmegen en zal de iGeo plaatsvinden in Istanbul, gekoppeld aan het congres van de IGU.

3.5 Lesmodules en onderwijsproducten

In dit jaar waarin het onderwijs ineens moest overschakelen op online lesgeven heeft het KNAG geprobeerd om zo veel mogelijk in te spelen op de behoeften van docenten. Zo staat op [geografie.nl/onlinelesgeven](https://www.geografie.nl/onlinelesgeven) een overzicht van allerlei websites die handvatten bieden voor digitaal lesgeven, van lespakketten tot YouTube-kanalen, van websites met trainingen voor online lesgeven tot bronmateriaal. Met het besluit om het centraal schriftelijk examen (CSE) te laten vervallen, werd slagen of zakken voor het examencohort 2020 ineens volledig afhankelijk van schoolexamens (SE's). De schoolexamens zijn op diverse scholen online afgenomen. Om docenten hierin te steunen heeft het KNAG op [geografie.nl/onlineschoolexamens](https://www.geografie.nl/onlineschoolexamens) een overzicht gemaakt van diverse manieren om digitaal toetsen af te nemen en van zaken waarmee scholen rekening moeten houden. Voor de leerlingen die op het centraal

examen hadden gerekend om voor bepaalde vakken het cijfer op te halen, was het schrappen van het CSE een tegenvaller. De overheid kwam hen tegemoet met de mogelijkheid om een resultaatverbeteringstoets (RV) te maken. Die optie riep echter een hoop vragen op bij docenten. Daarom is op [geografie.nl](https://www.geografie.nl) een beknopt overzicht verschenen van de belangrijkste vragen en de implicaties van dit besluit voor docenten.

Lesmateriaal op website

Het lesmateriaal op [geografie.nl](https://www.geografie.nl) is in 2020 verder uitgebreid.

Van studenten van de Interfacultaire Lerarenopleiding van de UvA ontving het KNAG in 2020 wederom leuke opdrachten om als lesmateriaal aan docenten aan te bieden.

Voor alle KNAG-leden is dit materiaal beschikbaar door in te loggen op [geografie.nl](https://www.geografie.nl).

3.6 Geo Future School

In 2020 kregen de Geo Future Scholen er een nieuwe uitdaging bij. Zij moesten hun scholen draaiende houden gedurende de lockdown waarin Nederland zich verkeerde vanwege het coronavirus. Ondanks de vele beperkingen hebben zij er alles aan gedaan om de Geo Future School modules draaiende te houden op afstand. De kracht hierbij was dat er vooral werd gedacht in mogelijkheden. Dat resulteerde in creatieve en alternatieve afrondingen.

Op 1 september 2020 telde Nederland vier volwaardige Geo Future Scholen. Het gaat hier om het Gymnasium Apeldoorn, Het Streek in Ede, Montessori Lyceum Groningen en het St. Bonifatiuscollege in Utrecht. Daarnaast sloten er zich twee nieuwe scholen aan bij de GFS-community. Het gaat om O.R.S. Lek en Linge uit Geldermalsen en Mondriaan College uit Oss.

In het begin van het schooljaar 2018-2019 is er een structuur opgezet waarbij de scholen functioneren vanuit verschillende regio's, waarbij elke regio wordt aangestuurd door één of meerdere onderwijskundigen. Deze regio's zijn onveranderd, wel hebben zich wijzigingen voorgedaan in de bezetting van de onderwijskundigen.

- Regio noord: Rinske Kabout-Drenth (Windesheim) heeft het stokje overgenomen van Erik Bijsterbosch.
- Regio midden/zuidoost: Katie Oost (HAN)
- Regio Utrecht/Rotterdam: Tim Favier (UU), Alienke Jansen (HU)
- Regio Amsterdam/Den Haag: Mathijs Booden (Interfacultaire Lerarenopleidingen UvA)

Dit team met onderwijskundigen werd een deel van het jaar 2020 ondersteund door Marloes Pouw (KNAG). Zij had de rol van landelijk coördinator. Daarnaast

hebben Tine Béneker en Rob Adriaens een adviserende rol. Zij kijken als respectievelijk hoogleraar Geografie & Educatie UU en mede-grondlegger van Geo Future School mee en adviseren het team waar nodig.

Het KNAG-bureau bood administratieve, financiële en redactionele ondersteuning voor formats, zorgde voor certificering, het beschikbaar stellen van modules, organiseerde nascholingen en onderhield de website van Geo Future School.

In het jaar 2020 hebben de onderwijskundigen samen met de ondersteuners tweemaal overleg gehad. Op deze manier blijft Geo Future School zich formeren en blijft iedereen op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. Door het vele onderwijs op afstand hebben weinig scholen de kans gehad om op uitgebreide schaal modules te ontwikkelen. In het schooljaar 2019-2020 waren twaalf scholen bezig met het proces om volwaardig te worden. Het einde van hun 'in oprichting'-termijn van vijf jaar kwam in zicht. Echter is ervoor gekozen om deze scholen uitstel te geven, gezien de lockdown veel heeft gevraagd van leerlingen en docenten. De scholen hebben een extra schooljaar de kans gekregen om de stap naar volwaardige Geo Future School te maken.

De in 2018 gelanceerde website is in 2020 verder ontwikkeld en biedt naast exclusieve toegang tot de modules ook het laatste nieuws vanuit de Geo Future Scholen. Op deze manier kan de community meekijken wat er op dat moment elders speelt. Dit heeft geresulteerd in het uitwisselen van ideeën en modules. Meer informatie is te vinden op: geofutureschool.nl.

Nascholing GFS

Aanvankelijk stond in april de eerste landelijke nascholing van 2020 gepland. Het Gymnasium Apeldoorn had ruimte beschikbaar gesteld. Deze bijeenkomst kon geen doorgang vinden vanwege de geldende coronamaatregelen. Daarom werd er in eerste instantie voor gekozen om de nascholing uit te stellen tot een nader te bepalen moment.

Na de zomervakantie werd duidelijk dat het lastig ging worden om op korte termijn een fysieke bijeenkomst te plannen. Daarom is er een plan opgesteld voor een online nascholing. Deze vond plaats op vrijdag 11 december.

De vier volwaardige scholen namen tijdens deze nascholing de scholen in oprichting mee in het verhaal hoe zij volwaardig waren geworden. De scholen in oprichting konden zich inschrijven voor twee online workshops, waarin volop gelegenheid was om vragen te stellen. De middag werd afgesloten met een workshop over het schrijven van het visiestuk. Een laatste stap voordat scholen volwaardig kunnen en mogen worden. Onder leiding van Alienke Jansen en Rob Adriaens ontstond er een mooi en waardevol gesprek vol tips. Aan de nascholing deden ruim dertig deelnemers mee van verschillende Geo Future Scholen.

Actuele onderwijsontwikkelingen

Het onderwijs is altijd in ontwikkeling. Zo komt er op het vmbo een nieuw praktijkgericht onderwijs. Samen met de docenten uit het werkveld en de onderwijskundigen wordt er onderzocht in hoeverre Geo Future School als vak binnen dit concept kan passen.

Daarnaast wordt er ook onderzocht of Geo Future School een schooleigen of schoolexamenvak zou kunnen worden op de havo en het vwo. Hierover is een oriënterend gesprek geweest met het ministerie van OCW.

NRO kortlopend onderzoek

Met een consortium onder leiding van Tine Béneker, waar ook het KNAG deel van uitmaakte, is een aanvraag ingediend bij het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) voor een scholingstraject op curriculair leiderschap voor GFS-docenten. In de eerste ronde is dit voorstel gehonoreerd voor uitwerking, maar helaas is er geen subsidie verleend voor het totale project. Toch wordt er een scholingstraject in 2021 uitgevoerd, maar dan zonder het onderzoek. Het traject bestaat uit vijf bijeenkomsten en wordt vormgegeven door Rob Adriaens (Het Streek), Nienke Nieveen (Universiteit Twente), Marco Snoek (Hogeschool van Amsterdam) en Tine Béneker & Michiel van Houtum (Universiteit Utrecht). Er doen vijf Geo Future Scholen mee en dertien docenten.

4. Publicaties

4.1 Geografie

In een situatie waarin de wereld op z'n kop stond door de pandemie, is het niet verwonderlijk dat 2020 ook voor *Geografie* een uitzonderlijk jaar was. Bladerend door de nummers die dit jaar verschenen, valt het wellicht niet eens zo sterk op. Natuurlijk plaatsten we artikelen over COVID-19 en namen we soms een slag om de arm in de Agenda bij de mogelijkheden voor het bezoeken van musea. Verder oogt het tijdschrift vooral heel vertrouwd. Het uitzonderlijke had vooral betrekking op het productieproces. Vroeg in 2020 werden we geconfronteerd met auteurs die artikelen niet konden afronden doordat de benodigde spullen zich op hun werkplek bevonden en die niet toegankelijk was. Vooral op universiteiten speelde dit. Op dat moment ontstond enige ongerustheid of het wel mogelijk zou blijken het tijdschrift 'normaal' te laten verschijnen. Later in het jaar veranderde de situatie echter compleet. Veel mensen bleken iets ruimer in hun tijd te zitten en schreven artikelen in plaats van dat ze bijvoorbeeld op vakantie gingen. Het aanbod aan artikelen eind 2020 was duidelijk groter dan in voorgaande jaren. Wederom hebben we geprobeerd om *Geografie* in 2020 een divers tijdschrift te laten zijn waarin onderwerpen vanuit een breed spectrum van de geografie en aardrijkskunde werden aangeboden. Daarbij is steeds gekeken naar wat voor de lezers interessant zou zijn. Inhoudelijk leverde dit een mix op die zowel door docenten aardrijkskunde, praktijkgeografen, studenten en geografisch geïnteresseerden uit stadsgeografie met belangstelling gelezen kon worden. Getrouw de formule

van de laatste jaren toonden stafleden van de universiteiten de maatschappelijke relevantie van hun onderzoek en stimuleerden we het schrijven van artikelen samen met studenten.

Ondertussen versterkten we de synergie met de website geografie.nl. Wederom plaatsten we hierop aanvullingen op artikelen in het tijdschrift, of nieuws aangaande de onderwerpen die in het tijdschrift aan de orde kwamen.

Traditioneel domineren sociaal-geografische artikelen in *Geografie*. Sinds 2007 proberen we een evenwichtiger verdeling van het aantal sociaal- en fysisch-geografische artikelen te realiseren. Ook in 2020 waren wij in staat om dankzij redacteuren en auteurs, een groot aantal fysisch-geografische artikelen te plaatsen. Een belangrijke rol hierbij was weggelegd voor oud-redactielid Jan van Mourik, met zijn artikelen over het landschap. Met zijn overlijden op 22 december verloren wij een vriend en buitengewoon gewaardeerd auteur.

De redactie van *Geografie* heeft het afgelopen jaar gepoogd de actualiteit geografisch te benaderen.

Dit resulteerde naast artikelen betreffende COVID-19 in bijdragen over de energietransitie, het probleem van plastic afval, *remittances* en migratienetwerken, de toekomst van ons voedselsysteem en de Russische bemoeienis met Wit-Rusland.

Virginie Mamadouh en Herman van der Wusten schreven ook in 2020 meerdere afleveringen van de 'Europese kwestie'. Deze reeks bijdragen over de politiek en praktijk van de Europese Unie loopt onder deze naam sinds 2006.

Otto Verkoren schreef verder aan zijn reeks 'Plaatsen van herinnering in de VS' en Reinder Storm aan 'Kaart in beeld', waarin hij cartografische verrassingen toont uit de KNAG-collectie van Allard Pierson / De Collecties van de Universiteit van Amsterdam. Dan Assendorp startte in het maartnummer met de nieuwe reeks 'In de kantlijn van het landschap' waarin hij de lezer meeneemt naar kleine fysisch-geografische landschapselementen. In het februarinummer kwam er een einde aan de reeks 'Fietslandschappen' van Frank van Dam. In oktober verscheen in samenwerking met de Waddenacademie het themanummer *De Wadden* onder

redactie van Klaas Deen, Jouke van Dijk, Meindert Schroor en Henk Donkers. Deze laatste coördineerde tevens het nummer. Over de Wadden bleek zo veel te vertellen dat het geen themadeel in een regulier nummer van *Geografie* vormde, maar dat het gehele nummer hieraan gewijd was. Bovendien werd de omvang van 48 pagina's vergroot tot 64 pagina's. De redactie van *Geografie* kende in 2019 slechts één mutatie. Arie Romein versterkt de redactie vanuit zijn ervaringen aan de Technische Universiteit Delft. De volledige samenstelling van de redactie is te vinden in bijlage II. Alle artikelen zijn te vinden op geografie.nl.

4.2 Geografie.nl

[Geografie.nl](http://geografie.nl) biedt een podium voor nieuws, kennis en opinie uit de wereld van de geografie. De website is gericht op een breed publiek: uit het onderwijs, praktijk, journalistiek, politiek, maar ook algemeen geïnteresseerden.

Deze website is vijf jaar in de lucht en ontving in 2020 ruim 130.000 bezoekers. Dit jaar was voor geografie.nl een gunstig jaar, omdat zo veel mensen plotseling veroordeeld waren tot online werken. In de eerste lockdown, in maart en april 2020, bezochten maandelijks 15.000 mensen de website. We boden toen veel tips voor online lesgeven, waartoe docenten ineens gedwongen werden. Via de website hebben we deze groep goed kunnen voorzien van steun. In juni en juli daalde het bezoekersaantal, zoals elke zomervakantie, maar bleef toch rond de 7000 hangen. Vanaf september tot eind van het jaar bezochten elke maand ongeveer 12.500 mensen geografie.nl. Vergeleken met 2019 is dus wederom een stijgende lijn te zien in de bezoekersaantallen, een goed teken!

In 2019 leverden de partners Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit van Utrecht, Universiteit van Amsterdam en Radboud Universiteit Nijmegen regelmatig input voor artikelen. Vaak betrof het onderzoeken die omgeschreven werden tot journalistiek artikel. De samenwerking met de partners is aan het intensiveren. De webredacteur verzorgde in 2020 wederom workshops populair schrijven aan de Universiteit Utrecht. Studenten leren hier om hun wetenschappelijke scriptie te vertalen naar een toegankelijk leesbaar verhaal dat op geografie.nl wordt gepubliceerd.

De samenwerking met het Groningse faculteitsblad *Girugten* loopt door: de platforms wisselen artikelen uit, waardoor beide een groter publiek bereiken.

De samenwerking tussen geografie.nl en TESH (zie paragraaf 4.3) loopt ook door, er is regelmatig contact tussen de redactie-assistent van TESH en de webredacteur van geografie.nl.

Steeds vaker wisten externe auteurs het platform te vinden en kwamen zij met ideeën voor artikelen.

Artikelen uit het tijdschrift *Geografie* worden ook online geplaatst. Tot en met 2011 terug staan alle artikelen online. Naast nieuws, kennis- en opiniestukken biedt geografie.nl informatie over het KNAG en haar activiteiten, een agenda en aparte sectie over onderwijs. In 2020 is daar veel online lesmateriaal toegevoegd.

4.3 TESH

In samenwerking met de Amerikaanse uitgeverij Wiley (of John Wiley & Sons, Inc.) publiceert het KNAG het Engelstalige wetenschappelijke journal *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, afgekort TESH. In het tijdschrift worden wetenschappelijke artikelen gepubliceerd over sociaal- en economisch-geografisch onderzoek vanuit de hele wereld. Wel worden specifieke onderwerpen die betrekking hebben op Nederland uitgelicht middels de rubriek 'Window on the Netherlands'. De veertienkoppige redactie bestond in 2020 uit onderzoekers van Nederlandse en Vlaamse onderzoeksinstituten, waarbij het merendeel verbonden is aan een universiteit. Hun taak bestaat uit het kwalitatief beoordelen van ingezonden manuscripten en het delegeren van beoordelingen door externe *reviews*. De samenstelling van de redactie vindt u in bijlage II.

Wederom verschenen er dit jaar vijf TESH-nummers, waarvan het eerste en derde *Special Issues* (SI) waren, waarin een specifiek thema dieper wordt uitgelicht. Het eerste SI was een Forum

Tegen vergoeding kan op geografie.nl worden geadverteerd, hiervan werd in 2020 door verschillende partijen gebruik gemaakt.

De samenstelling van de webredactie is in bijlage II te vinden. Daarnaast telt geografie.nl een aantal enthousiaste vaste auteurs die graag meewerken en -denken om de website te vullen, een waardevolle basis!

genaamd *Revisiting City Branding*, waarin hedendaags licht wordt gescheten op een betekenisvol TESH-artikel uit 2005 over het promoten van de stad als product. Het tweede SI was genaamd *The Geography of the COVID-19 Pandemic*, waarin een geografische lens wordt gericht op de uitbraak en impact van de coronapandemie. Ten slotte werden er drie reguliere nummers uitgegeven met een variëteit aan artikelen.

In 2020 steeg de impactfactor, ofwel de ratio van het aantal citaties over het aantal uitgegeven artikelen over de laatste twee jaar, van 0,856 naar 1,146. De verwachting is dat de impactfactor het komende jaar op zijn minst boven de één zal blijven of zelfs zal stijgen, voornamelijk vanwege het succes van het SI over de COVID-19-pandemie. Tot slot is de Advisory Board, ook wel de redacteuren in de Raad van Advies voor TESH, aan het einde van 2020 begonnen met een nieuwe samenstelling. Het plan is om deze groep voortaan actiever te gaan betrekken binnen TESH.

4.4 Digitale nieuwsbrieven

Het KNAG houdt leden en andere geïnteresseerden regelmatig op de hoogte van nieuws uit de vereniging en de wereld van het aardrijkskunde- onderwijs door middel van de *Nieuwsbrief KNAG & Onderwijs* (1600 abonnees). In deze nieuwsbrief wordt ook regelmatig tegen betaling geadverteerd.

Ook wordt de *Nieuwsbrief geografie.nl* verstuurd, waarmee de beste artikelen van geografie.nl onder de aandacht worden gebracht aan de 1770 abonnees.

4.5 Sociale media

Via sociale media blijft het KNAG in contact met haar leden en andere geïnteresseerden. Met sociale media wordt aandacht gegenereerd voor de activiteiten van het KNAG, de artikelen van geografie.nl en aardrijkskundig nieuws.

Door meerdere accounts te gebruiken, weet het KNAG verschillende interessegroepen te bereiken. Hier een overzicht van het aantal volgers per sociale media-account.

Facebook:

KNAG	1365
geografie.nl	765
Geo Future School	145
GeoWeek	160

Twitter:

@knag	1385
@geografieNL	795
@GeoFutureSchool	345
@Geo_Week	175
@tesg_journal	395

LinkedIn-groepen:

KNAG	1625
GeoWeek	230

Bijlage I KNAG-leden en tijdschriftabonnees

Categorie	Datum	15-1-2017	15-1-2018	15-1-2019	15-1-2020	15-01-2021
lid zonder tijdschrift		98	94	88	84	73
lid zonder tijdschrift reductie		13	10	9	9	18
lid zonder tijdschrift student		0	0	0	0	0
totaal aantal leden zonder tijdschrift		111	104	97	93	91
lid met <i>Geografie</i>		1435	1451	1401	1358	1213
lid met <i>Geografie</i> reductie		640	615	605	605	732
lid met <i>Geografie</i> student*		405	462	451	523	452
lid met <i>Geografie</i> en TESG		86	80	69	71	69
lid met <i>Geografie</i> en TESG reductie		24	20	19	20	31
lid met <i>Geografie</i> en TESG student		59	53	50	55	59
aantal leden met abonnement <i>Geografie</i>		2649	2681	2595	2632	2556
lid met TESG		6	6	7	5	3
lid met TESG reductie		0	0	1	0	1
lid met TESG student		0	0	0	0	0
aantal leden met abonnement TESG		175	159	146	151	163
totaal aantal leden KNAG		2766	2791	2700	2730	2651
abonnementen <i>Geografie</i> zonder lidmaatschap KNAG						
instelling		158	156	163	150	150
via agent		65	65	65	64	60
particulier		5	4	4	4	3
gratis		28	27	27	27	25
totaal aantal abonnementen <i>Geografie</i>		2905	2933	2854	2877	2794
totaal aantal reductieleden**		677	645	634	634	782
totaal aantal studentleden		464	515	501	578	511

*Cadeaulidmaatschappen van de RUG worden met ingang van 15-1-2019 niet meer meegeteld, voorgaande jaren wel.

**reductieleden zijn als volgt verdeeld:

	2017	2018	2019	2020	2021
overgang (van student naar normaal tarief)	50	58	28	19	96
pensioen	188	186	196	180	274
docent basisschool	9	8	8	6	6
docent VMBO	344	354	374	361	336
VLA-lid	15	15	15	14	18
baanloos	44	47	49	45	42
AIO/OIO	12	12	12	10	10

Bijlage II Overzicht redacties

Redactie *Geografie*

Kernredactie

dr. Ronald Kranenburg – hoofd- en beeldredactie
Gemmeke van Kempen – eindredactie
Barend Köbben – kaartredactie

Grote redactie

dr. Manuel Aalbers
dr. Bernd Andeweg
dr. Dan Assendorp
prof. dr. Tine Béneker
Pim Beukenkamp
Jeroen Bosman
dr. Frank van Dam
Henk Donkers
dr. Peter Groote
Roosmarijn Haring
prof. dr. Gert-Jan Hospers
dr. Henk van Houtum
Hans de Jong
prof. dr. Steven de Jong
Anne de Klerk
Moniek Löffler
dr. Virginie Mamadouh
dr. Rianne van Melik
Henk Notté
dr. Arie Romein
Monique Roso
prof. dr. Joop van der Schee
dr. Bas Spierings

Webredactie *geografie.nl*

dr. Marco Bontje (Universiteit van Amsterdam)
dr. Ronald Kranenburg (KNAG)
dr. Rianne van Melik (Radboud Universiteit Nijmegen)
dr. Leo Paul (Universiteit Utrecht)
Eelko Postma (KNAG)
dr. Ton van Rietbergen (Universiteit Utrecht)
Imre Veen (Rijksuniversiteit Groningen)
Florien Willems (KNAG)

Redactie *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*

dr. Manuel Aalbers – *editor-in-chief*
dr. Niels Beerepoot – *executive editor*
dr. Martijn Burger
prof. dr. Huib Ernste
dr. David Evers
dr. Wouter van Gent
dr. Bouke van Gorp
dr. Sierdjan Koster
dr. Ilse van Liempt
dr. Rianne van Melik
prof. dr. Frank van Oort
dr. Martijn Smit – *book review editor*
prof. dr. Veronique Schutjens
prof. dr. Frank Witlox

Bijlage III Verzonden persberichten

12 maart 2020 (drie dagen voor de eerste lockdown)

Ontdek de vele kanten van aardrijkskunde tijdens de GeoWeek

Van 25 tot en met 29 mei is het GeoWeek. Leerlingen kunnen op expeditie met aardrijkskunde. Docenten kunnen gratis hun klas meenemen op veldwerk, een bedrijf bezoeken of een gastdocent uitnodigen.

Voor leerlingen is het leuk om eens buiten het klaslokaal te leren over de geo-sector. Bedrijven, instellingen en overheden zetten in de GeoWeek tal van mooie activiteiten op het programma. Denk aan grondboorcompetities, miniatuurdijkjes bouwen, grondwaterpeilen meten, laboratoria bezoeken, rivier-, en 18de eeuwse wandelingen maken, Nederland mincraften en nog veel, veel meer! Tijdens de GeoWeek ontdekken leerlingen door het hele land aardrijkskunde op zijn leukst, namelijk door het zelf te doen!

Voor professionals uit de bodem-, water- en geo-informatiesector is de GeoWeek een unieke kans om hun expertise en enthousiasme te delen in de les. Ze vertellen over hun beroep en geven allerlei informatie over bodemonderzoek, geologie of duurzaamheid.

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) organiseert elk jaar de GeoWeek. Hierin maken zo'n 5000 leerlingen van 10 tot 15 jaar kennis met aardrijkskunde in de praktijk door met hun klas op bedrijfsbezoek of veldwerk te gaan of een gastles te krijgen. De GeoWeek is dit jaar van 25 tot en met 29 mei en wordt financieel mogelijk gemaakt door Expertisenetwerk Bodem en Ondergrond (ENBO), Kadaster, KNAG, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Unie van Waterschappen en Leer Ons Water Kennen.

Inschrijven via geoweek.nl

15 september 2020

Roy Helmerhorst is aardrijkskundeleraar van het jaar 2020

Vloggend gaat hij door het leven, Roy Helmerhorst. In posts, stories en vlogs laat hij zien wat hij het liefste doet: aardrijkskunde geven op het Anna van Rijncollege in Nieuwegein. Hij wint de KNAG Onderwijsprijs en is daarmee aardrijkskundeleraar van het jaar 2020.

Roy Helmerhorst is druk bezig met lesgeven als ineens twee juryleden van het KNAG binnen lopen. Zij verrassen hem met de KNAG Onderwijsprijs. In het bijzijn van zijn leerlingen ontvangt Helmerhorst de prijs uit handen van juryvoorzitter Roeland van Westerop.

Van Westerop: 'Les krijgen van Roy is een ervaring die zijn leerlingen niet snel zullen vergeten. Hij werkt zeer vernieuwend en zijn zelfgemaakte filmpjes via het account Aardrijkskunde Kennisclips op zowel YouTube als Instagram vrij toegankelijk voor iedereen. Leerlingen uit het hele land kunnen hem bijvoorbeeld tijdens Q&A's vragen stellen. Daarnaast maakt hij vlogs over lesgeven, wat weer andere (beginnende) leraren inspireert. Hij laat zien op welke creatieve manieren hij lesgeeft. Hij is echt een boegbeeld voor het vak aardrijkskunde.'

Passie

Dat hij wilde lesgeven, wist hij altijd al. De passie voor aardrijkskunde begon bij Helmerhorst toen hij zelf op de middelbare school zat en een docent had die superenthousiast was over het vak. In zijn werk gebruikt hij sociale media om zijn bereik te vergroten. Een nieuw item van Helmerhorst op Instagram is 'donderdag begrippendag', waarbij hij elke week in minder dan twee minuten een begrip onder de loep neemt. Helder en toegankelijk. Zo bereikt hij ook leerlingen buiten zijn eigen klassen. Helmerhorst wil alle niveaus en leerjaren aanspreken: van 1 vmbo tot en met 6 vwo.

Helmerhorst over het ontvangen van de prijs: 'Bizar, dit is echt heel bizar. Ik ben hier echt ontzettend blij mee! Onderwijs is voor iedereen. Ik wil het vak aardrijkskunde zo beeldend en ervaringsgericht mogelijk overbrengen. De diversiteit van het vak spreekt me enorm aan. Ik zeg altijd tegen mijn leerlingen: alles is aardrijkskunde. Roep iets en ik maak er aardrijkskunde van. Er is nog geen enkele leerling geweest die met iets is gekomen waarbij dat niet gelukt is.'

Beste aardrijkskundeleraar

De zoektocht naar de beste aardrijkskundeleraar begon eind april. Scholieren, directies en collega's konden een leraar voordragen. De jury onder leiding van juryvoorzitter Roeland van Westerop bestudeerde alle aanmeldingen en bijgeleverde documentatie. Belangrijkste uitgangspunt was hierbij dat de winnaar andere docenten inspireert, vernieuwend werkt en de kracht van aardrijkskunde laat zien in de dagelijkse (les)praktijk. Uit de vele voorgedragen docenten koos de jury Helmerhorst als winnaar.

Onderwijsprijs

De KNAG Onderwijsprijs wordt tweejaarlijks uitgereikt door het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) aan een geograaf en/of docent die zich bijzonder inzet voor het aardrijkskundeonderwijs en het vak aardrijkskunde in het algemeen. De winnaar mag zich aardrijkskundeleraar van het jaar noemen.

Bijlage IV KNAG in het nieuws

Aardrijkskundeleraar van het jaar 2020 Roy Helmerhorst haalde meerdere keren het nieuws, bijvoorbeeld:

- [De Digitale Stad Nieuwegein](#), 15 september 2020
- [Houtens Nieuws.nl](#), 15 september 2020
- [indebuurt Houten](#), 5 oktober 2020
- [NPO Radio 2](#) (op minuut 48), 16 september 2020

KNAG in de media:

- Geo Future School in het nieuws. [Innovation Origins](#), 18 maart 2020.
- Interview met Marian Blankman naar aanleiding van supermarkt die steden verkeerd op de kaart zet. [RTL Nieuws](#), 22 juli 2020.
- Interview met Joop van der Schee naar aanleiding van het spel *woonplaatsguesser*. [NPO Radio 5](#), 2 november 2020

Curriculum.nu en aardrijkskunde

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG)
t.b.v. hoorzitting Curriculum.nu van Vaste Commissie voor OCW
27 januari 2020
12.00-12.45 uur blok 3
Enquêtezaal aan de Lange Houtstraat 1 Den Haag

Woordvoerder van het KNAG is prof. dr. Tine Béneker, bestuurslid onderwijs van het KNAG en hoogleraar Geografie en Educatie van de Universiteit Utrecht.

Op school is de kwaliteit van het curriculum van fundamentele waarde: het is de arbiter van de kennis die als waardevol wordt gezien om te doceren, aan de huidige jongeren, in een bepaalde volgorde met specifieke onderwijskundige doelen. Curriculum.nu biedt een aantal zinvolle aanknopingspunten verspreid over de leergebieden M&M, M&N en burgerschap voor **essentiële kennis in de huidige tijd**, waar de aardrijkskundegemeenschap verantwoordelijkheid voor wil nemen (zie bijlage 1 – reactie op eindvoorstellen curriculum.nu). Het domein van de geowetenschappen, gerepresenteerd door het schoolvak aardrijkskunde, bestudeert de grote **duurzaamheidvraagstukken** van deze tijd vanuit een **holistisch** perspectief, op verschillende **schaalniveaus** (van lokaal tot mondiaal) en vanuit ecologische, economische, sociale en politieke **invalshoeken**. Bovendien maakt **toekomstgericht** denken in verschillende scenario's daar onderdeel van uit (zie bijlage 2 – visie op het aardrijkskundeonderwijs).

Zo'n perspectief waarbij integraal leren denken op een langere termijn (in relaties en systemen) centraal staat is essentieel voor de vorming van jonge mensen in een tijd van grote transities. Afgelopen jaar is duurzaamheid 'Chefsache' geworden, heeft de rijksbouwmeester met 'Panorama Nederland' laten zien dat alle grote opgaven ruimtelijk zijn, en bleek meer dan ooit tevoren hoe de vele vraagstukken op verschillende schaal met elkaar verknoot zijn. De kennis hierover in de samenleving blijkt ook regelmatig te kort te schieten. De hieraan gerelateerde onderdelen in Curriculum.nu zoals **globalisering, duurzaamheid** en ongelijkheid zijn nog te zwak en onvoldoende doordacht en uitgewerkt. Ze zijn verspreid over vele leergebieden. Natuurlijk is het van belang dat deze thema's op meerdere momenten en in verschillende vormen aanbod komen, maar nu lijkt er geen inhoudelijke **regie** te zijn. Aardrijkskunde wordt bovendien uit elkaar getrokken door de gamma – bèta scheiding in M&M en M&N én de aparte benadering van burgerschap.

De specifieke **werkwijze** met de leergebieden over de hele range van 4-18 jaar is vanuit bovenstaand perspectief een ongelukkige keuze geweest voor M&N en M&M. De negen leergebieden zijn zeer ongelijk in samenstelling en aard, want variëren van 'één vak' of zeer vergelijkbare vakken, tot een doel 'burgerschap, digitale geletterdheid', tot een heel scala aan schoolvakken (binnen M&M vertegenwoordigers van ak, gs, ec, mij, fi), die lang niet altijd herkenbaar aanwezig zijn in po of onderbouw vo. En allemaal moesten ze werken met hetzelfde kader en het hetzelfde aantal bouwstenen afleveren.

Om goede kerndoelen en dus een goed curriculum te krijgen, is het noodzakelijk dat deze werkwijze wordt **aangepast**. De teams voor de leergebieden M&M en M&N waren te divers in samenstelling om de stappen die inmiddels hoogst noodzakelijk zijn te maken. Teveel schoolvakken op een hoop, met een enkele docent die dat vak moest vertegenwoordigen en daarnaast vertegenwoordigers uit het PO zonder zo'n

vakachtergrond. Voor het schoolvak aardrijkskunde betekende dat een enkele docent bij Burgerschap, bij M&M en een bij M&N. De teams gaven zelf aan dat curriculumexpertise ontbrak.

Om een inhoudelijk eigentijds, selectief, coherent en consistent curriculum te bouwen, is voor de leergebieden M&M en M&N in het vervolgtraject veel **meer gespecialiseerde denkkracht** (die beschikt over de nieuwste inzichten) nodig vanuit de kernvakken in VO-onderbouw en – apart- in het PO (wereldoriëntatie, ak, gs, bi), waarbij burgerschap & digitale geletterdheid worden meegenomen. Aardrijkskunde wil hier graag de regie nemen vanuit de deskundigheid in de belangrijke thema's van duurzaamheid en globalisering, natuurlijk op een wijze waarin samengewerkt wordt met andere relevante vakinhoudelijke domeinen.

De inbreng en zichtbaarheid van de schoolvakken in deze M&M en M&N leergebieden is ook de enige manier waarop **draagvlak onder docenten** in het VO kan worden bewerkstelligd. Uit ieder onderzoek blijkt steeds weer dat docenten zich met de inhoud identificeren. En die inhoud kan zeker een vernieuwingsslag gebruiken om deze weer toekomstbestendig te maken. Het KNAG heeft met de examenprogramma's zeer goede ervaringen opgedaan met het mobiliseren van docenten aardrijkskunde en het creëren van draagvlak. Vervolgens is het noodzakelijk dat docenten **tijd en gelegenheid** krijgen om het curriculum daadwerkelijk te kunnen vertalen naar hun lessen en om in 'vakdidactische netwerken' te kunnen samenwerken aan goed onderwijs.

Het KNAG is opgericht in 1873 en is de vakvereniging van 3.000 aardrijkskundigen in Nederland werkzaam in het onderwijs, wetenschap, bestuur, beleid en bedrijfsleven. Het grootste deel van de leden wordt gevormd door de aardrijkskundedocenten. Zij verenigen zich binnen het KNAG vanuit hun passie en professionaliteit. Het KNAG geeft tijdschriften en websites uit, organiseert bijeenkomsten, excursies en projecten. In verschillende commissies werken leden voortdurend aan eigentijds en toekomstig aardrijkskundeonderwijs. Op de landelijke Onderwijsdag komen hiervoor elk jaar meer dan 1.000 docenten en lerarenopleiders bij elkaar.

Betreft: Nadere informatie over wereldoriëntatie in het curriculum van het primair onderwijs n.a.v. opmerkingen van Tine Béneker (namens het KNAG) op de hoorzitting van 27 januari 2020 in het kader van Curriculum.nu.

Wereldoriëntatie biedt een uitgelezen kans om begrijpend lezen en burgerschap te versterken.

We beginnen met het slechte nieuws: we weten uit peilingsonderzoeken en uit het thema-onderzoek van de onderwijsinspectie dat het al jaren niet goed is gesteld met het wereldoriëntatieonderwijs (aardrijkskunde, geschiedenis, biologie en techniek). De resultaten van leerlingen blijven ver achter op de verwachte resultaten, scholen besteden steeds minder tijd aan wereldoriëntatie en de kwaliteitszorg van dit onderwijs is ver onder de maat.

De Kamer wil meer aandacht voor burgerschapsonderwijs en betere leeropbrengsten voor begrijpend lezen. Laten die twee elementen nu juist kunnen worden verbeterd door het bestaande wereldoriëntatieonderwijs te versterken.

Begrijpend lezen:

Nederlandse scholieren scoren volgens PISA-onderzoek slecht op begrijpend lezen. In het PISA-onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen drie vormen van begrijpend lezen: informatie opzoeken, begrijpen, en evalueren en reflecteren. Vooral op het laatste onderdeel wordt slecht gescoord. Leerlingen begrijpen teksten niet alleen door leesstrategieën te oefenen, ze hebben ook achtergrondkennis en kennis van vakwoorden nodig. Omdat **begrijpend lezen** zo met **kennis** samenhangt zou het meer moeten worden geïntegreerd met wereldoriëntatie. Wereldoriëntatie biedt leerlingen kennis van de wereld, van de omgeving om hen heen, natuur, maatschappij, de toekomst en het verleden.

Er gaat, binnen het primair onderwijs, steeds meer aandacht naar taal en rekenen. Op zwakke scholen is de neiging de nadruk op taal en rekenen te leggen nog groter, en is er nog minder ruimte en aandacht voor het begrijpen van de omgeving en de wereld. Hiermee gaat het niveau van begrijpend lezen juist en vooral ook daar achteruit. Leerlingen leren dan ook niet meer over de wording van Nederland en over de dijken en duinen die ons land beschermen tegen overstromingen.

Burgerschap:

Binnen Curriculum.nu wordt **burgerschap** als apart leergebied benoemd terwijl het vak waar burgerschap op dit moment aan de orde komt in het primair onderwijs, **wereldoriëntatie**, al jaren verwaarloosd wordt.

De druk van presteren op taal en rekenen is zo groot dat scholen wereldoriëntatie als bijzaak zijn gaan zien. Scholen besteden in vergelijking met taal en rekenen weinig aandacht aan kwaliteitszorg voor wereldoriëntatie. Illustratief is dat het onderdeel

wereldoriëntatie van de Centrale Eindtoets facultatief is en steeds minder wordt gemaakt. Het aantal leerlingen dat het onderdeel wereldoriëntatie maakt is tussen 2015 en 2018 meer dan gehalveerd van 110.241 leerlingen naar 50.980 leerlingen. Er is steeds minder aandacht voor wereldoriëntatie op scholen.

De laatste peiling voor aardrijkskunde- en geschiedenisonderwijs in het primair onderwijs was in 2008. De conclusies waren destijds **alarming**: het beoogde streefniveau werd op veel punten bij lange na niet gehaald. Er is geen reden om aan te nemen dat hier een verbetering is gemaakt. Zolang dit niet het geval is, zal investeren in professionalisering van leraren en verbetering van de kwaliteitszorg meer bijdragen aan onderwijsverbetering dan vernieuwing van het curriculum.

Het leergebied mens & maatschappij bij Curriculum.nu is complex waardoor een doorlopende leerlijn maken een ingewikkelde taak was voor het ontwikkelteam. Binnen Curriculum.nu zijn leerinhouden en vaardigheden van wereldoriëntatie verspreid over mens & maatschappij, mens & natuur en burgerschap. Ons **advies** is dan ook om voor het primair onderwijs de leergebieden mens & maatschappij, mens & natuur en burgerschap in de vervolgfase **in samenhang** te ontwikkelen en daarmee burgerschap te verweven in wereldoriëntatie. Tegelijkertijd is een **investering** in de kwaliteit van het wereldoriëntatieonderwijs onontbeerlijk.

Tine Béneker, hoogleraar Geografie & Educatie, Universiteit Utrecht

Carla van Boxtel, hoogleraar Vakdidactiek van het geschiedenisonderwijs, Universiteit van Amsterdam

Eelko Postma

Van: Eelko Postma
Verzonden: woensdag 11 november 2020 20:28
Aan:

CC:
Onderwerp: Laïcité en burgerschapsvorming in Frankrijk

Geachte Tweede Kamerleden,

Graag mailen wij u als Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG), de vakvereniging van aardrijkskundedocenten in Nederland, hierbij informatie voor het debat over burgerschapsvorming. 27 oktober verscheen op onze website geografie.nl [het artikel #je suis prof](#) van Virginie Mamadouh. De onthoofding van Samuel Paty, docent aardrijkskunde en geschiedenis die een les burgerschap gaf, maakte nogmaals zichtbaar wat iedereen weet in Frankrijk. Leraren staan in de frontlinie in de strijd voor de laïcité en tegen onverdraagzaamheid en radicaal islamisme. De aanval op de laïcité raakt Frankrijk in de ziel, het is de Franse variant van de scheiding tussen kerk en staat, waarop de meeste Fransen erg gesteld zijn en waarin ze zich steeds meer bedreigd voelen. U leest meer hierover op <https://geografie.nl/artikel/je-suis-prof>. Wij verwachten u met deze geografische vergelijking een interessante blik te geven op burgerschapsvorming in Frankrijk.

Graag benadrukken wij dat voor elke docent, ongeacht het vak, de burgerschapsopdracht een essentiële motivatie is. Voor aardrijkskundedocenten geldt dat zeker ook voor wat er voor leerlingen in hun wereld, Europa en eigen leefomgeving gebeurt. Ook docenten in Nederland zullen hoe dan ook blijven strijden voor vrijheid van meningsuiting en tegen onverdraagzaamheid. Belangrijk daarbij zijn vertrouwen in hun kennis en kunde, hen dat ook geven en hun veiligheid waarborgen.

Wij verwachten u hiermee van interessant informatie te voorzien en hebben graag het vertrouwen dat u alle docenten in Nederland goed in staat zult stellen hun burgerschapsopdrachten te vervullen.

Met vriendelijke groeten,
Eelko Postma

Eelko Postma|secretaris-directeur|Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap/KNAG|Weg der Verenigde Naties 1, 3527 KT Utrecht|030 410 0 510 (algemeen)/030 410 0 511 (rechtstreeks)/06 307 95 408 (mobiel)|e.postma@knag.nl|geografie.nl